

TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA KLASTER MEXANIZMIDA FOYDALANISHNING MOHIYATI

Qoraqalpoq davlat universiteti magistranti

Sadatdinova Kumar Abdulla qizi

@kumarasadatdinova@gmail.com. +998906602702

Annotatsiya: Turizm sohasi jahon iqtisodiyotining eng muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, uning rivojlanishida klaster mexanizmi alohida o'rin tutadi. Klaster mexanizmi turizm sohasida korxonalar, davlat organlari, ilmiy va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantiradi, bu esa sifatli xizmatlar ko'rsatish, infratuzilmani rivojlantirish va yangi biznes imkoniyatlarini yaratishga yordam beradi. Klasterlar yordamida turizm sohasining samaradorligi oshadi, yangi innovatsiyalar joriy etiladi va raqobatbardoshlikni ta'minlash imkoniyati yuzaga keladi. Ushbu tezisda turizm sohasida klaster mexanizmining roli, afzalliklari va uning amaliyotda qo'llanishi ko'rib chiqiladi. Klaster mexanizmi turizmni rivojlantirishda muhim vosita sifatida jahon bozorida raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: turizm, klaster mexanizmi, rivojlanish, iqtisodiyot, hamkorlik, infratuzilma, innovatsiyalar, biznes imkoniyatlari, raqobatbardoshlik, turizm sohasining samaradorligi.

Klaster mexanizmi – bu turli iqtisodiy subyektlar, korxonalar, tashkilotlar va davlat organlarining birlashishi orqali iqtisodiy faoliyatni samarali amalga oshirishni ta'minlovchi modeldir. Turizmda klaster mexanizmi turizm xizmatlarini taqdim etuvchi tashkilotlar (mehmonxonalar, restoranlar, transport kompaniyalari va boshqa xizmatlar) va ularni qo'llab-quvvatlovchi infratuzilma (turizm agentliklari, ta'lim va ilmiy muassasalar, davlat organlari)ning o'zaro hamkorligi va integratsiyasini anglatadi. Bu mexanizm, o'z navbatida, sifatli xizmatlar ko'rsatish, biznesning rivojlanishi, innovatsiyalarni joriy etish va

turizmni kengaytirish imkoniyatlarini yaratadi. Turizmدا klaster mexanizmi ko'plab manfaatlar yaratadi, ayniqsa quyidagi sohalarda: Samarali resurslardan foydalanish: Klaster mexanizmi turizm xizmatlarini ishlab chiqarish va taqdim etish jarayonlarida resurslarni birlashtiradi, bu esa xizmatlarning sifati va samaradorligini oshiradi. Misol uchun, turizmning transport, mehmonxona va xizmatlar sohasini birlashtirish orqali umumiy xarajatlarni kamaytirish va foyda olish mumkin.

Innovatsiyalar va yangi texnologiyalar: Klasterlar innovatsiyalarni rivojlantirish va yangi texnologiyalarni joriy etish uchun muhim maydon yaratadi. Turizm sohasi, ayniqsa, raqamli texnologiyalarni, masofaviy xizmatlarni va sun'iy intellektni pqq'llashda katta imkoniyatlarga ega. Marketing va brendlash: Turizm klasterlari jahon bozorida o'z brendlarini yaratish va reklama qilishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalan, biror hudud yoki davlat o'zining turistik klasterini yaratish orqali global turizm bozorida o'z raqobatbardoshligini oshirishi mumkin. Ish o'rinlarini yaratish: Turizm sohasidagi klasterlar yangi ish o'rinlarini yaratadi. Mehnat resurslari samarali taqsimlanadi va yuqori malakali kadrlar tayyorlanadi.

Turizmni diversifikatsiya qilish: Klasterlar turizmni diversifikatsiya qilish imkoniyatini yaratadi, ya'ni turli turizm turlarini rivojlantirish, masalan, ekoturizm, madaniy turizm, sog'liqni saqlash turizmi va boshqa yangi turizm yo'nalishlarini qo'llash. Raqobatbardoshlikni oshirish: Klaster mexanizmi orqali turizm sohasidagi subyektlar o'zaro raqobatlashib, bir-birining kuchli tomonlarini qo'llab-quvvatlashadi, natijada umumiy raqobatbardoshlik oshadi. Misol uchun, mehmonxona tarmoqlari o'z xizmatlarini yanada sifatli va raqobatbardosh tarzda taqdim etadi.

Sinergiya yaratish: Klasterda faoliyat yuritayotgan turizm subyektlari bir-birini qo'llab-quvvatlab, umumiy foyda yaratadilar. Bu esa xizmatlarni yaxshilash, yangi mahsulotlarni ishlab chiqarish va boshqa sohalarda yaxshilanishlarga olib keladi. Investitsiyalar va moliyaviy qo'llab-quvvatlash: Klasterlar ko'pincha davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlanadi. Bu

klasterga investitsiya kiritish va rivojlanish uchun zarur infratuzilmani yaratishga yordam beradi. Ijtimoiy va madaniy ta'sir: Klaster mexanizmi, shuningdek, ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarga olib keladi. U hududlarda madaniy merosni saqlash, ekologik mas'uliyatni oshirish va jamiyatning turizmga bo'lgan qiziqishini rivojlantirishga yordam beradi. Ko'plab davlatlar va mintaqalarda turizm klasterlari muvaffaqiyatli ishlamoqda. Masalan: Tailand: Tailandda turizm klasterlari mamlakatning asosiy iqtisodiy tarmoqlaridan biriga aylandi. Mehmonxona, restoranlar, ekskursiyalar, sayohatlar, transport va boshqa turizm xizmatlari birlashib, samarali biznesni yaratmoqda.

Shveysariya: Shveysariyada tog' turizmi bo'yicha klasterlar faoliyat yuritib, turizmni rivojlantirishda muhim o'rin tutmoqda. Tog'li hududlar, skitlar, mehmonxona tarmoqlari va boshqa xizmatlar birlashib, mamlakatni jahon turizm bozorida yuqori darajada tanitmoqda.

Ispaniya (Costa Brava): Ispaniyaning Costa Brava hududida turizm klasteri tashkil etilgan bo'lib, bu klasterda transport, mehmonxona va boshqa turizm xizmatlari o'zaro hamkorlik qilmoqda. Bu hududda klaster mexanizmi orqali turizmni rivojlantirishning yuqori samaradorligi ko'rsatilgan. Turizm klasterlarini rivojlantirishda davlatning roli juda katta. Davlat quyidagi yo'nalishlarda faoliyat yuritishi kerak. Tashkiliy va moliyaviy qo'llab-quvvatlash: Davlat turizm sohasini rivojlantirish uchun zarur infratuzilmani yaratishi, moliyaviy rag'batlar va imtiyozlar taqdim etishi lozim.

Qonuniy asos yaratish: Turizm klasterlari uchun huquqiy asoslar va reglamentlarni ishlab chiqish, turizm infratuzilmasini rivojlantirish uchun kerakli shart-sharoitlarni yaratish.

Boshqaruv va monitoring: Davlat turizm klasterlarining samarali ishlashini nazorat qilish va boshqarishni ta'minlashi kerak. Klaster mexanizmi turizm uchun zarur infratuzilmani samarali yaratishda yordam beradi. Bunga aeroportlar, yo'llar, mehmonxona tarmoqlari, restoranlar, sayohat xizmatlari, kutubxonalar, muzeylar va boshqa joylar kiradi. Yaxshi rivojlangan infratuzilma sayyohlar uchun qulay sharoit yaratadi, bu esa ularning mamlakatga yoki hududga

tashrif buyurishini oshiradi. Klasterda joylashgan turizm korxonalarini yangi texnologiyalarni birgalikda ishlab chiqish va joriy etish imkoniyatiga ega. Masalan, onlayn bronlash tizimlari, mobil ilovalar, raqamli marketing vositalari va elektron xizmatlar. Bularni birgalikda ishlatish, xizmatlarning sifatini oshirishga yordam beradi va sayohatlarni osonlashtiradi. Klasterlar turizmni diversifikatsiya qilishda yordam beradi. Masalan, an'anaviy plyaj turizmini kengaytirish, shuningdek, ekologik turizm, madaniy turizm, gastronomik turizm yoki sog'liqni saqlash turizmi kabi yangi sohalarni rivojlantirish imkonini beradi. Bunday diversifikatsiya sayyohlarning kengroq auditoriyasini jalb qilishga yordam beradi. Klaster mexanizmi mahalliy iqtisodiyot uchun foydalidir, chunki u yangi ish o'rinlarini yaratadi va kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlaydi. Turizm sohasida klaster tashkil etish orqali iqtisodiyotning boshqa sohalari ham rivojlanadi, masalan, qishloq xo'jaligi, hunarmandchilik, oziq-ovqat sanoati va boshqalar. Klasterning samarali ishlashini ta'minlash uchun aniq boshqaruv strukturasi yaratish zarur. Klasterning har bir a'zosi o'z vazifalarini bilishi, resurslarni birlashtirish va muammolarni hal qilishda birgalikda harakat qilishlari kerak. Boshqaruv mexanizmi hamkorlikni ta'minlash, strategik rejalashtirish va turizmni rivojlantirishning uzoq muddatli rejalari uchun muhim ahamiyatga ega. Klaster mexanizmini amalga oshirish uchun moliyaviy manbalar zarur. Davlat va xususiy sektordan moliyaviy qo'llab-quvvatlash, klasterning infrastruktura va boshqa resurslarini rivojlantirish uchun sarmoya kiritish zarur. Investitsiyalarni jalb qilish uchun klasterlar o'zlarining iqtisodiy salohiyatini va foydalilik darajasini aniq ko'rsatishi lozim. Turizm klasterlari mahalliy aholi tomonidan qo'llab-quvvatlanishi zarur. Bu, bir tomondan, turizm sohasidagi ish o'rinlari va iqtisodiy foydalar orqali amalga oshiriladi, ikkinchi tomondan esa, mahalliy aholi o'z hududining madaniy merosini saqlashga va sayyohlarni kutib olishga tayyor bo'lishi kerak.

Turizm sohasida klaster mexanizmi samarali rivojlanish uchun muhim vosita hisoblanadi. U turizm xizmatlarini taqdim etuvchi tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash, yangi imkoniyatlarni yaratish va iqtisodiy

samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Klasterlar nafaqat biznesni rivojlantirishga, balki jamiyatning madaniy, ijtimoiy va ekologik holatini yaxshilashga ham hissa qo'shadi. Klaster mexanizmi orqali turizmni yanada diversifikatsiya qilish va jahon bozorida yuqori raqobatbardoshlikni ta'minlash mumkin.

Adabiyotlar:

1. K.T.Kalenov Turistlik klasterler. / O'qiw qollanba./ – NÓKIS: “ILIM NUR”, 2024 jil – 274 b.
2. Каленов, К. (2021). АГРАР СОҶАДА СУҒУРТА ХИЗМАТЛАРИНИ ЙУЛГА ҚУЙИШНИНГ ЖАҲОН ТАЖРИБАСИДАН ФОЙДАЛАНИШ. *Iqtisodiyot va ta'lim*, (4), 343-347.
3. Tursynbaevich, A. R., Tlegenovich, K. K., & Kairatovich, K. Z. (2023). CHINA URGANISH MARKET AND EXPORT KILINADIGAN VILLAGE HOUSEHOLD PRODUCTS INSURANCE PRODUCTS. *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE*, 2(5), 1-7.
4. Каленов, К. Т. (2014). ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ НОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ В ОБЛАСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО СТРАХОВАНИЯ. *The Way of Science*, 51.
5. Kalenov, K., & Utemuratova, R. (2024). Information necessary for the distribution of liability between partners in export cargo logistics services insurance the Republic of Uzbekistan. *Modern Science and Research*, 3(1).
6. Tlegenovich, K. K., Istamovich, R. N., & Baxadirovna, U. R. (2024). Modern Trends and Factors of Financial Development of the Agricultural Sector in the Republic of Karakalpakstan, Taking Into Account Agricultural Insurance. *Information Horizons: American Journal of Library and Information Science Innovation (2993-2777)*, 2(1), 97-101.
7. Каленов, К. Т., & Калимбетов, Б. И. (2022). Экономическое развитие аграрного сектора сложно экологических зон: на примере республики Каракалпакстан. In *Экономическое развитие России: точка баланса в мировой экосистеме и инфраструктура будущего* (pp. 123-129).

8. Каленов, К. (2021). Использование мировой практики отключения страховых услуг в аграрной сфере. *Экономика И Образование*, (4), 343-347.
9. Каленов, К. Т. (2021). Тенденции и факторы финансового развития аграрного сектора с учетом агрострахования в республике Каракалпакстан.
10. Kalenov, K. T., Kalbaeva, I. E., & Koblanov, Z. K. (2014). PROSPECTS FOR LIVESTOCK INSURANCE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *The Way of Science*, 16.
11. Каленов, К. Т. АЎЫЛ ХОЖАЛЫҒЫ КӘРХАНАЛАРЫНДА ҚАМСЫЗЛАНДЫРЫҰ ХЫЗМЕТЛЕРИН КЛАССИФИКАЦИЯЛАҰ ТИЙКАРЫНДА ЖОЛҒА ҚОЙЫҰ. МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН КАРАКАЛПАКСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ БЕРДАХА, 184.
12. Адильчаев, Р. Т., Каленов, К. Т., & Узаков, Р. М. (2021). ТЕНДЕНЦИИ И ФАКТОРЫ ФИНАНСОВОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА С УЧЕТОМ АГРОСТРАХОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПАКСТАН. In *Управление в XXI веке-проблемы и перспективы* (pp. 302-310).
13. Каленов, К., & Юлдашева, А. (2024). ТУРИЗМНИ ДОЙИМИЙ РИВОЖЛАНТИРИШДА ТРАНСПОРТ СОҲАСИНИНГ ИСТИҚБОЛЛАРИ. *PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS*, 3(30), 15-18.
14. Kalenov, K., & Ganieva, E. (2024). Respublikamizda turizm sohasini doyimiy rivojlantirishda transport xizmatini takomillashtirish. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 2(2), 333-337.
15. Kalenov, K., & Utemuratova, R. (2023). QISHLOQ XO ‘JALIGI KORXONALARIDA XATARLARINI O ‘ZARO SUG ‘URTALASH JAMIYATLARI TASHKIL ETISH ORQALI SUG ‘URTALASHNING XORIJ TAJRIBASIDAN FOYDALANISH. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(3 Part 2), 100-105.